

DE MAN DIE DE PERFECTE ROMAN SCHREEF

Charles J. Shields

*De man die de
perfecte roman
schreef*

Een biografie van John Williams

Vertaald uit het Amerikaans door
Edzard Krol

Lebowski Publishers, Amsterdam 2017

© Charles J. Shields, 2017
© Lebowski Publishers, Amsterdam 2017
© Vertaling uit het Amerikaans: Edzard Krol, 2017
Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam
Foto auteur: © Michael Bailey
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 2646 9
ISBN 978 90 488 2647 6 (e-book)
NUR 321

www.lebowskipublishers.nl
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoud

<i>Deel I: Niets dan de nacht</i>	7
Hoofdstuk 1: <i>Hij komt uit Texas</i>	9
Hoofdstuk 2: <i>'Ha, ha! Ik was me er toen wel eentje!'</i>	23
Hoofdstuk 3: <i>Een ruwe schets</i>	39
Hoofdstuk 4: <i>Key West</i>	53
Hoofdstuk 5: <i>Alan Swallow</i>	63
Hoofdstuk 6: <i>Liefde</i>	76
<i>Deel II: Butcher's Crossing</i>	93
Hoofdstuk 7: <i>De kring van Winters</i>	95
Hoofdstuk 8: <i>'Geboren leugenaars zijn de beste schrijvers'</i>	109
Hoofdstuk 9: <i>Butcher's Crossing</i>	128
Hoofdstuk 10: <i>Fiasco</i>	145
<i>Deel III: Stoner</i>	159
Hoofdstuk 11: <i>'Zo'n wereld was het'</i>	161
Hoofdstuk 12: <i>'De affaire-Williams'</i>	181
Hoofdstuk 13: <i>Stoner</i>	193
<i>Deel IV: Augustus</i>	215
Hoofdstuk 14: <i>Bread Loaf en 'Op de heuvel'</i>	217
Hoofdstuk 15: <i>De goeien</i>	228
Hoofdstuk 16: <i>'Lang leve de keizer!'</i>	247

<i>Deel v: De slaap van de rede</i>	265
Hoofdstuk 17: <i>'Hoe kan zo'n klootzak zoveel talent hebben?'</i>	267
Hoofdstuk 18: <i>In extremis</i>	280
Epiloog: <i>De terugkeer van John Williams</i>	303
Noten	311

Deel I

Niets dan de nacht

Hoofdstuk 1

Hij komt uit Texas

‘Lees niet zoveel, daar worden je hersenen moe van.’
– de grootvader van John Williams, rond 1930

Voor de werkloze mannen die in 1939 in Wichita Falls, Texas, de tijd stonden te doden, gaf John Ed Williams – de zoon van de conciërge van het postkantoor – op weg naar zijn naschoolse bijbaantje in boekhandel Lovelace, aanleiding tot een tweede blik.

Sinds de opening van het Hardin Junior College een paar jaar eerder was het steeds gewoner geworden om scholieren zoals de jongen van Williams te zien. Aan het begin van de jaren 1920 waren er op de derde verdieping van de middelbare school op het kruispunt van Avenue H en Coyote Boulevard klassen van ongeveer vijftien-ventig leerlingen bijeengekomen. Maar toen oliemagnaat John G. Hardin bijna een miljoen dollar stak in een gloednieuwe campus op zestien hectare voormalig grasland aan de zuidkant van de stad, was het voor bijna tweeduizend leerlingen mogelijk geworden om naar de middelbare school te gaan. Vanaf dat moment had Wichita Falls, voorheen slechts een in het noorden van Texas gelegen voormalig eindpunt van een spoorlijn voor veevervoer, een tweejarige hogeschool voor de kleinkinderen van de pioniers – iets waarop de inwoners trots waren – en, het moet gezegd, gebouwd midden in de grootste economische depressie die het land ooit had gekend. De banken waren op de fles gegaan; de bovenlaag van de Great Plains

was opengereten en door overbeweiding onbruikbaar geworden; en de reusachtige stofwolken die vanuit het noorden door Texas waaiden, hadden de kleur van vieze snot.

Maar hier liep een flamboyante jongeman die in vrijwel geen enkel opzicht aan 'Texas' deed denken. Anders dan de meeste in de binnenstad werkende jongemannen van zijn leeftijd, die een pak droegen, had John Ed een blazer en een plooibroek aan. In plaats van een stropdas droeg hij een zijden sjaal, alsof hij een Engelse landgraaf of dichter imiteerde. Hij deed alsof hij uit een andere tijd en plaats kwam. Wat, in elk geval in zijn gedachten, inderdaad ook zo was.

De grootouders van John Edward Williams, Elbert en Laura Lee Walker, waren zuiderlingen uit Virginia en Tennessee. Toen ze in 1886 trouwden, was Elbert G. Walker vijfentwintig en Laura Belle Lee pas zestien. Nog geen vijf jaar later verhuisden ze naar het Westen, aangetrokken door de Oklahoma Land Rush van 1889, toen achtduizend vierkante kilometer van het beste, vrije, open land in de Verenigde Staten vrijkwam voor vestiging. De twee dochters van de Walkers, Emma en haar jongere zus Amelia – John Eds moeder – kwamen in 1896 en 1898 ter wereld, in het indiaans territorium Choctaw in Oklahoma, waar enkele blanken en vele indianen nog in blokhutten woonden.

Elbert Walker werkte in de tuinbouw; hij kweekte groenten voor de plaatselijke verkoop. Maar hij leek er altijd van overtuigd dat er elders betere omstandigheden waren te vinden. De daaropvolgende twintig jaar trokken de Walkers rond over de lagergelegen delen van de Great Plains, terwijl ze telkens weer opbraken om opnieuw te beginnen. In 1910 hadden ze Oklahoma verlaten en zich op een boerderij in Texas gevestigd, buiten Young, een welvarend gehucht van katoenkwekers en veeboeren. Tien jaar later konden ze worden aangetroffen als keuterboeren in Logan, Arkansas, in de Arkansas River Valley, waar veel van hun burens eveneens uit Kentucky en Tennessee waren gekomen. Amelia en Emma – twee jongedames

van begin twintig nu – woonden thuis, al gaf Emma les op school. Maar nog steeds was Elbert niet tevreden over zijn levenslot en besloot hij, begin vijftig, dat het beter zou zijn in Clarksville, Texas, waar zijn moeder tot haar dood in 1908 had gewoond, en daar verhuisden ze naartoe.

Hij had alle reden om te denken dat hij gelijk had om te verhuizen, omdat het in de jaren 1920 goed ging in Clarksville. Als Texas als een paard wordt voorgesteld, zit Clarksville op zijn rug, op vijftientwintig kilometer ten zuidwesten van de Red River, de oude grens tussen de Verenigde Staten en Mexico. De 3500 inwoners konden gebruikmaken van twee banken, twee kranten, twee korenmolens en een elektriciteitscentrale die de woningen en bedrijven verlichtte. De grootste werkgever in het stadje was een fabriek die katoenzaad perste, voor de lichtgele olie, waarbij een zoete en naar noten ruikende geur vrijkwam. Op zaterdagen verkochten boeren op het plein in het stadje watermeloenen, vee en groenten, uit vrachtauto's en van karren. Midden op het plein stond een standbeeld van een soldaat van de Confederatie, op een zes meter hoog voetstuk, kijkend naar het noorden – nog steeds, met zijn door het weer geërodeerd gezicht en uniform, glad als een zoutpilaar – altijd paraat om een volgende invasie van de Yankees af te slaan. Op zondagochtend hielden de predikanten van zeven kerken, vijf witte en twee zwarte, een preek voor hun gemeente.

Het was in Clarksville dat Amelia Walker, vijftientwintig, J.E. Jewell ontmoette, een heer die een paar jaar ouder was dan zij. Op 21 januari 1921 trouwden ze. Negentien maanden later baarde ze een zoon, John Edward, genoemd naar zijn vader. Inmiddels stond de geschiedenis van de familie Walker in het teken van tijdelijkheid en aanhoudende verandering. Evenals zijn schoonvader zocht J.E. Jewell het succes graag elders. Gezamenlijk leidden de beide mannen hun gezin naar de volgende bestemming, Wichita Falls – vierhonderd kilometer noordelijker –, de omgeving van de eerste herinneringen van het jongetje dat John Ed Williams zou worden.

Aan het begin van de jaren 1920 was Wichita Falls met het olievirus besmet. Al vanaf het moment dat in 1901 uit de Lucas Put nummer 1 bij het stadje Beaumont aan de Golfkust het zwarte goud was gekomen, had in Texas de oliekoorts geheerst. Als zoet water naar rotte eieren rook, hield dat in dat zich daar in de diepte ergens een holte met olie bevond – misschien wel een hele zee –, opgesloten in een zoutkoepel. Reusachtige boorkoppen, gecentreerd door A-vormige torens, boorden als ijzeren injectienaalden dieper en dieper in de aarde. In Sour Lake Springs, waar het water naar brandende zwavel stonk, spoot een kleverige straal petroleum dertig meter hoog de lucht in. Het oliereservoir was zo ontzettend groot dat binnen de kortste keren overal boortorens stonden, als een vlakte met houten Eiffeltorens, bediend door duizenden werklieden die in tweënvijftig saloons het stof en gruis uit hun keel spoelden.

In 1918 spoot de ‘Texaanse thee’ vlak bij de stadsranden van Wichita Falls uit de aarde. De pensions stroomden vol met gelukszoekers, die zich bereid toonden belachelijk hoge prijzen te betalen. Als er geen kamers beschikbaar waren, sliepen de nieuwkomers in tenten, auto’s en vrachtwagens, terwijl ze de plaatselijke scholen met verbijsterde kinderen overstelpten. Het aantal bankstortingen nam met vierhonderd procent toe. Straathoeken veranderden in plekken waar kopers en verkopers ruziemaakten over vastgoed, watervergunningen en ontginningsakten. Bedrijven die slechts op papier bestonden, prezen zichzelf aan met wervende namen als Over the Top, Sam’s Clover Leaf, Bit Hit, en O Boy!

De Walkers en de Jewells volgden de meute. J.E. vond een appartement voor zijn vrouw en zoontje, en een baan als verkoper van diervoeder en landbouwartikelen bij de Miracle Coal & Feed Store. De Walkers huurden een boerderij, een paar kilometer buiten de stad aan de Walnut Road, nu zonder hun oudere dochter Emma, die in Clarksville was achtergebleven om les te geven. Maar nu was tenminste iedereen in de nabijheid van de rijkdom.

J.E. had een vaste baan in de veevoederwinkel, maar hij wilde een beter leven. In de *Wichita Falls Times* stonden rubrieken met advertenties die erop hintten dat een slimme vent hogerop kon komen, zoals het veelbelovende: 'Een kans om klinkende munt te verdienen. En snel ook. Als u een paar honderd dollar cash hebt, meld u dan bij dhr. McKinney in het Morgan-gebouw.' Wat voor kans op 'klinkende munt' er werd bedoeld, behoefde geen toelichting. Alleen wanneer je op de maan woonde, begreep je niet dat het met olie te maken had.

Maar met de mogelijkheden om snel geld te verdienen, arriveerden ook fraude, praatjesmakerij en ouderwetse oplichterij. Het spel om snel rijk te worden, was niet geschikt voor goedgezovigen. Door een van de grootste zwendels in tijden was het stadsbestuur van Wichita Falls in 1919 het mikpunt van spot geworden. Een zekere J.D. McMahon, gespecialiseerd in onderzoek naar het eigendomsrecht van grond, bood aan om te voldoen aan de vraag naar kantoorruimte door op de hoek van Seventh en La Salle Street de eerste wolkenkrabber van Texas te bouwen. Plaatselijke investeerders zagen een zakelijke bijenkorf voor zich, een toren met rinkelende telefoons en telegrafien tegenover het prestigieuze St. James Hotel. Na likkebaardend een blik op de schetsen te hebben geworpen, brachten ze voor de bouw een bedrag bijeen dat gelijkstaat aan 2,7 miljoen dollar. Maar hoewel het voltooid Newby-McMahon Building fraai was geproportioneerd, was het slechts twaalf meter hoog, drie meter breed en vijf meter diep. De trap nam een kwart van de ruimte van het interieur in beslag. Woedend klaagden de investeerders McMahon aan, maar de rechter gaf hen ongelijk toen erop werd gewezen dat de schetsen van het wonder van Wichita Falls duidelijk aangaven dat het vierhonderdtachtig *inch* hoog zou zijn en niet *voet*.

Volgens een verhaal dat in de familie de ronde doet, sloeg J.E. op een dag zijn slag bij een van de in de openlucht plaatsvindende uitwisselingen in de binnenstad, waar transacties met een handdruk, een stapel bankbiljetten en ter plekke ondertekende contrac-

ten werden afgehandeld. Hij kocht een lap grond buiten de stad, met de bedoeling die met winst aan een andere speculant door te verkopen. Hij vond een koper, toonde hem de grond en werd met baar geld betaald. Onderweg naar huis stopte hij bij een benzine-station om te tanken. Naar het schijnt heeft hij daar over zijn geslaagde verkoop verteld. Als dat zo is, dan toonde hij zich daarmee een pocher die zijn mond voorbijpraatte, zoals de onfortuinlijke Zweed in Stephen Cranes 'The Blue Hotel', die zichzelf letterlijk dood blufte. Hij werd benaderd door iemand die om een lift naar de stad vroeg; Jewell, die zich wellicht grootmoedig voelde, zei dat hij kon instappen. Tijdens de rit drukte de vreemdeling Jewell op een gegeven moment een pistool tegen de ribben, dwong hem langs de weg te stoppen en doodde hem. Een rol biljetten die diezelfde dag al eens van eigenaar was gewisseld, belandde opnieuw in de zak van een ander. De moordenaar verdween vervolgens te voet in de wildernis.¹

Al kan het zijn dat de waarheid het werkelijke slachtoffer is geweest. In kranten uit zowel Clarksville, waar de Jewells waren getrouwd, als Wichita Falls, waar ze woonden, wordt nergens melding gemaakt van de moord op een zekere John Edward Jewell. Ook wordt er in geen van beide plaatsen in de archieven van de rechtbank melding van gemaakt. Daar komt bij dat het scenario van de beroving problematisch is. Want waarom zou een moordenaar een auto met een volle tank en een dode chauffeur achterlaten?

Onder aan de voorpagina van de editie van 12 augustus 1924 van de tachtig kilometer verderop verschijnende *Vernon Record* is mogelijk een laatste glimp van J.E. Jewell op te vangen, levend en wel, om daarna met de noorderzon te vertrekken. 'Volgens beambten van het districtskantoor is Cupido op vakantie. Er zijn slechts twee huwelijkstoestemmingen verleend – de eerste voor juffrouw Rose Lee Owen en haar verloofde J.W. Todd; de tweede voor mevrouw L.L. Moreland en J.E. Jewell.'

Over de vader van John Williams is bijzonder weinig vastgelegd, en herinnert men zich nog heel wat minder. Vele jaren later, als Williams zijn eigen huwelijksakte invult, schrijft hij op de plek waar naar de geboorteplaats van zijn vader wordt gevraagd: 'Onbekend'.² Eveneens 'Onbekend' zal de plek zijn waar de heer Jewell uiteindelijk zijn laatste rustplaats vindt.

Zonder echtgenoot vermeldde Amelia zichzelf in de telefoongids van Wichita Falls met '(wed)' achter haar naam, waarmee ze aangaf weduwe te zijn. Het achtervoegsel '(wed)' diende om de reputatie van een ongehuwde vrouw met een kind te beschermen. Al kon de afkorting, omdat hij vrijwillig was, ook worden uitgelegd als een bepaald soort verzoek van een aantrekkelijke vrouw met slechts een jaar middelbare school, die in haar eentje een klein kind grootbrengt. Een rond die tijd gemaakte studiofoto toont mevr. Jewell, heel aantrekkelijk en donkerharig, terwijl ze John Ed voorzichtig in evenwicht houdt, een blonde kleuter die met licht verbaasde blik laat zien dat hij op de schoot van zijn moeder kan staan.

Niet lang daarna komt er een heer op bezoek – George Clinton Williams.

George Williams is tien jaar ouder dan Amelia en komt uit Tyler, Texas. Tijdens de Eerste Wereldoorlog had hij in de National Guard gediend, waarbij hij als enige steun van een vrouw en een dochter in Dallas aanspraak had gemaakt op vrijstelling van de dienstplicht. Zijn familie bankierde, maar hij had niet aan de verwachtingen van de familie willen voldoen en werd liever elke vrijdag voor ploegenarbeid uitbetaald. Hij was chauffeur op een stadsbus geweest, had bakstenen gesjouwd in de bouw en meegeholpen met de oogst. Hij was gedrongen en had een brede rug en grote handen.

George deed een huwelijksaanzoek en Amelia nam het aan. Voor een vrouw van nog geen dertig betekende het huwelijk een echtgenoot, een kostwinner en een vader voor haar zoon. Misschien dat de liefde ook meespeelde, maar eigenlijk had Amelia weinig keus.

Hun huwelijk vormde weer een nieuw begin, van het soort waarop haar doortrekkende ouders in hun leven zo vaak hadden gerekend.

Maar George, een zware drinker, wist maar niet succesvol te worden, zelfs niet toen overal om hem heen de olie-industrie floreerde. Meermaals gingen hij en Amelia er in het holst van de nacht van door, voordat de huurbaas met de sheriff in de ochtend langskwam.³ Ze bleven nog geen halfjaar in Wichita Falls en arriveerden met al hun spullen bij de boerderij van grootvader Walker, vlak voordat hij de voorjaarsgroenten pootte. Bij het huishouden van de Walkers had zich ondertussen nog een familielid met pech aangesloten: een oude tante, die de hele dag in de woonkamer zat te schommelen en verder alleen maar nu en dan zei: ‘Nou, ik ga geloof ik maar eens naar het toilet!’⁴ In mei 1925 bracht Amelia een zusje van John Ed ter wereld dat een jongensnaam kreeg, George Rae, omdat haar vader liever een zoon had gehad.⁵

Amelia leek door pech te worden achtervolgd. Toen John vier was, deed hij een vreselijke en aandoenlijke herinnering aan zijn moeder op. Hij hoorde iets in de kast in de hal. Toen hij de deur opende, zag hij zijn moeder, neergeknield achter een gordijn van zwaaiende jassen, verstopt als een kind, met haar gezicht in de handen, snikkend.⁶

In de eerste jaren van de Grote Depressie hing de stilte als een fysieke aanwezigheid tussen de Walkers en Jewells, omdat ze arm en vermoeid waren. Later schreef Williams in *Stoner* over het boerengezin: ‘s Avonds zaten ze gedrieën bijeen in de kleine door een enkele petroleumlamp verlichte keuken, terwijl ze in de gele vlam staarden. Vaak was het enige geluid dat in het uur tussen hun avondmaal en het bed gehoord kon worden de vermoeide beweging van een lichaam op een keukenstoel en een zacht kraken van een balk die meegaf onder de ouderdom van het huis.’⁷ Gelukkig was er een radio, waar John Ed ’s avonds met de volwassenen naar mocht luisteren, waar hij ‘naar keek’, herinnerde hij zich, alsof de stemmen in de gele gloed van de afstemschaal gezichten werden.⁸

Ook waren er een paar tijdschriften in huis. Voor tien cent kon zijn moeder in de pagina's van enkele van haar favorieten ontsnappen. Ze was verzot op *Ranch Romances*, *Clues*, *Love Romances* en *Sweetheart Stories*. Maar in plaats van dat ze haar zoon al te veel interesse voor zwijmelarijen en zoenen liet opvatten, legde ze hem *Flying Stories* voor, een maandblad met een hoofdrol voor de Vliegeniers – piloten met leren helmen en vierkante kaken – die de Poolzee overstaken, tijdens orkanen laag over verwoestende golven vlogen en collega-vliegeniers tijdens de vlucht uit hun aan flarden gescheurde tweedekkers redden. In *The Blue Book of Fiction and Adventure* stonden betere verhalen, van schrijvers als Sax Rohmer, Agatha Christie en Edgar Rice Burroughs. Uit de schoolbibliotheek leende hij elke western van Zane Grey die hij te pakken kon krijgen, waaronder de bekendste, *Riders of the Purple Sage*.⁹ Grey, een tandarts uit het Midden-Westen die onder het gezag (en de klappen) van zijn vader te lijden had gehad, vond een uitweg voor zijn gevoelsuitbarstingen door romans te schrijven over een denkbeeldig Westen van Amerika, waarvan de wildernis vrijwel onaangeroerd was door het officiële gezag en in plaats daarvan werd geregeerd door ongeschreven regels voor loyaliteit, generositeit, fair play en integriteit. Greys geïdealiseerde Westen herstelde de natuurlijke deugden van mannen en vrouwen in ere, alsof ze naar het paradijs waren teruggekeerd.¹⁰

Venters kwam de kloof uit en bleef plotseling stokstijf staan, stomverbaasd over het tafereel dat hij voor zich zag. De enorme stenen brug lag in het licht van de opgaande zon, en door de schitterende boog scheen een luisterrijke gouden bundel, die heel schuin in het midden van de Surprise Valley viel. Het zonlicht kwam alleen onder de boog door, zodat de rest van de vallei nog lag te slapen, donkergroen, mysterieus, schaduwrijk, waarbij de vlakke bodem opging in wanden even mistig en zacht als ochtendwolken.

Later zou Williams in *Butcher's Crossing* de mythologie van het Oude Westen in twijfel trekken, vooral de opvatting van Emerson dat de nabijheid van de natuur een deugdzame invloed op de ziel heeft. Maar op jeugdige leeftijd deelden John en zijn moeder een grote liefde voor verhalen – hoe dramatischer en levendiger hoe beter – omdat ze daarmee aan de alledaagse sleur van het plattelandsleven konden ontsnappen.

Misschien dat ze daarom wachtte tot hij negen jaar was voordat ze hem het belangrijkste verhaal van zijn leven vertelde. Haar beslissing om hem het geheim van zijn afkomst te onthullen zou een daad van liefde hebben kunnen zijn, omdat John niet gelukkig lijkt te zijn geweest in de buurt van George Williams, die vaak als 'een moeilijke man' werd omschreven. Het zou kunnen dat ze met de waarheid een moederlijke poging deed om haar zoon gerust te stellen.

Gezien haar voorkeur voor liefdesverhalen zou ze het weleens als een verhaal hebben kunnen presenteren dat haar lezende zoon kon waarderen. De omstandigheden en de plot waren niet ongewoon in het Westen – de Walkers waren bescheiden mensen, boeren, die hun hele leven hard hadden gewerkt.

Zo was zijn vader ook geweest. Maar door een geheimzinnige vreemdeling en een tragedie was alles veranderd. Johns achternaam was niet Williams – wettelijk gezien niet, omdat George hem niet had geadopteerd – maar Jewell. George was zijn stiefvader; en zijn zusje George Rae, die net vijf was geworden, was zijn halfzus. Zijn vader, J.E. Jewell, was vermoord toen John nog een baby was, jaren geleden in een hinderlaag gelokt en gedood toen hij naar zijn familie thuis op weg was, en de moordenaar was nooit gepakt.

Later beweerde Williams dat deze onthulling over zijn identiteit – een donderslag uit de mond van zijn moeder – geen invloed op hem had, omdat hij al vermoedde dat er iets tussen hem en zijn stiefvader in stond, zei hij, een gevoel van onbekendheid dat maar niet wilde verdwijnen.¹¹ Maar het is nauwelijks voor te stellen dat

een negenjarige jongen zoveel inzicht kon hebben. Het geven van namen aan de dingen was de eerste verantwoordelijkheid die God aan Adam had gegeven, meteen na de schepping van de wereld zelf. En het psychologische werk van het construeren van een eigen identiteit wordt steeds herhaald als een kind aan een ander: 'Hoe heet jij?' vraagt. In sprookjes heeft de onthulling van een geheime, verbórgen identiteit – het lelijk eendje dat een zwaan wordt, de verafschuwde stiefdochter die het glazen muiltje past, of recentelijker, de jongen die erachter komt dat hij een 'tovenaar' is 'en een verdomd goeie ook'¹² – zoveel invloed op kinderen, omdat het beeld dat ze van zichzelf hebben daardoor barsten gaat vertonen, waarna er meestal fantastische, niet-gerealiseerde mogelijkheden achter vandaan komen.

Maar bij John Williams was de moraal van het verhaal negatief. Tot op het moment van de bekentenis van zijn moeder hadden de volwassenen in zijn familie bewust tegen hem gelogen. Ze hadden allemaal meegewerkt met het handhaven van een leugen over hem. Of ze dat nu uit liefde of schaamte deden, de essentie was hetzelfde: zij hadden het aldoor geweten, maar hij niet. De les was dat als iedereen gelooft dat iets waar is, dit dan evengoed zo kan zijn. Hadden zijn docenten niet elke ochtend 'John Williams!' van de naamlijst geroepen en had hij niet met 'Aanwezig!' geantwoord? Ieder kind, zeker als het zo intelligent was als hij, zou hebben geconcludeerd dat de werkelijkheid veranderlijk was. Leugens, verzinsels, fantasieën, smoezen, uit de duim gezogen verhalen kunnen betekenis krijgen. De werkelijke test van de kracht van een leugen was alleen maar hoelang je iemand erin kon laten geloven – en de beste waren het overtuigendst. Voor John Williams, toekomstig romanschrijver, was het een grote les, maar wel een vreselijk pijnlijke.

Rond die tijd besloot opa Walker dat John Ed wat harder moest worden. Hoewel de jongen zijn meeste vrije tijd buitenshuis doorbracht – hij hield van jagen, en voor en na school kluste hij – was hij gaan stotteren alsof hij ergens bang voor was.¹³ Elk vrij moment

thuis bracht hij lezend door. ‘Lees niet zoveel,’ zei Walker tegen hem, ‘daar worden je hersenen moe van.’¹⁴

Dus haalde Walker op de eerste koude dag van de winter, toen John tien was, het .22 geweer tevoorschijn en gingen ze samen naar buiten, door de tuin, naar het grote varkenshok. ‘Als je varkensvlees eet, moet je weten waar het vandaan komt.’ Ze bespraken welk varken er het gezondst uitzag, waarna de oude man het hok in klom, een paar planken nam en het dier op zijn romp en zijden sloeg en richting het hek dirigeerde. Het kuierde Johns kant op en besnuffelde hem met zijn modderige snuit. Walker knoopte het varken vast aan het hek, zodat het niet kon weglopen.

‘Schiet hem neer,’ zei hij. De oude man tikte op een plek tussen zijn ogen.

John Ed tilde de loop van het geweer op en haalde de trekker over. Het geweer sprong omhoog en door de knal gingen de andere varkens ervandoor. De oude man knielde neer, reikte met een slagmes door het hek en maakte een snee in de hals van het varken, waardoor er bloed op zijn voorpoten spetterde. Eerst zakte het door zijn achterpoten en toen viel het half op zijn zij, terwijl het bloed uit de wond stroomde. Ze haalden de truck, knoopten een touw om zijn achterpoten en sleepten hem naar de schuur.

Ze vulden een olievat met water uit de pomp, staken er een vuur onder aan en wachtten tot het een kokendheet bad was geworden. Toen Walker het water heet genoeg vond, haalde hij het losse eind van het touw door een katrol die erboven hing, aan een balk van de schuur. Vervolgens hesen ze het varken aan zijn achterpoten omhoog, zwaaiden het op zijn plek en lieten het zakken, alsof het in het kokende water dook. Een paar minuten later haalden ze het er weer uit, dampend en schoon. John Ed hielp met het afschrappen van het varkenshaar van de huid tot het vlees wit was. Met een kleiner mes sneed Walker de endeldarm van het varken los, trok hem eruit, liep eromheen naar de voorkant, sneed het kruis open en bond de roede af, zodat niet alles onder de pis kwam te zitten.¹⁵

In *Butcher's Crossing* beschrijft Williams even precies en zakelijk hoe een ervaren bizonjager een karkas van zijn huid ontdoet:

Met een zacht, scheurend geluid, ging de huid netjes open. Met een korter en dikker mes sneed hij om de zak met de testikels heen, sneed de strengen door waarmee ze samen met de slappe penis aan het lichaam zaten. Hij scheidde de testikels, zo groot als kleine, wilde appels van de andere delen van de zak, en wierp ze opzij. Waarna hij het resterende stukje huid tot de anus doorsneed.

*'De ballen bewaar ik altijd,' zei hij. 'Die smaken fantastisch, en je krijgt er een stevige pik van.'*³⁶

Walker pakte een beugelzaag, hield de kop van het varken vast bij een oor, zodat het niet slingerde, en zaagde de nek door. De kop liet los en plofte met een doffe klap op de vloer van de schuur. Walker schoof hem met zijn laars opzij. Vervolgens stak hij het slagersmes in de holte van de nek en wilde verder naar boven, door de borst, waarna hij stopte om de ribbenkast uit elkaar te trekken en achteruit te stappen. De ingewanden kwamen naar buiten zetten, gleden verder en belandden vochtig aan zijn voeten.

Het was het slachten van een varken, op een boerderij een routineuze klus, maar Williams, die het met een schrijvers oog bekeek, zag er een gang van zaken in met een begin, een midden en een eind. Hoe een dier na een gewoonteschot valt en zich aan het mes overgeeft; hoe zijn vlees als een schil van een vrucht loskomt. Al zou alles, anders dan bij het geweld en de verspilling van de bizonjagers, op de gil van het varken na, als eten worden gebruikt.

Terwijl John Ed opgroeit en bij aanvang van de jaren 1930 aan zijn jongelingsjaren begint, verandert ook het leven van zijn familie. In 1932, het derde jaar van de Grote Depressie, belandt Franklin Delano Roosevelt met zijn grote optimisme – zijn campagnelied

was 'Happy Days Are Here Again' – in het Witte Huis. Tijdens zijn eerste honderd dagen als president werden met de federale herstel- en hervormingsprogramma's van de New Deal overal in het land miljarden dollars uit Washington ingezet.

De familie Williams behoorde tot de begunstigden. Op de hoek van Tenth en Lamar in Wichita Falls, op de plek waar voorheen een bouwvallige methodistenkerk stond, was een enorm nieuw postkantoor op zoek naar conciërges. George Williams solliciteerde en sleepte een baan als ambtenaar in de wacht voor een loon dat gelijkstond aan dat van een beginnende accountant. Hij en Amelia huurden een huis aan Lee Street. In 1938 verlieten de grootouders Elbert en Laura Walker hun nauwelijks rendabele boerderij en trokken bij hen in. Meer dan vijftig jaar had Laura haar echtgenoot van de ene plek naar de andere gevolgd: van Tennessee in de jaren 1880, naar Oklahoma Indian Territory, naar Texas, naar Arkansas, en vervolgens weer terug naar Texas. Maar op haar achtenzestigste was ze stervende aan kanker, en kort na haar vertrek van de boerderij overleed ze – niet in een ziekenhuis, maar weer in een tijdelijk onderkomen.

Niet lang na haar overlijden kocht George aan Broad Street voor Amelia, de kinderen en hun grootvader een redelijk groot huis. Het was hun eerste woning die niet het eigendom van een ander was.

Hoofdstuk 2

‘Ha, ha! Ik was me er toen wel eentje!’

‘We verbeuzelen wat tijd in een poel van dwaasheid
en verwaandheid en behalen vervolgens ons
middelbareschooldiploma.’

– John Williams, zeventien jaar, 1939

Een biografie zou over iemands zoektocht naar identiteit moeten gaan. Het beantwoorden van de vraag: ‘Wie ben ik?’ is de grote taak waar je in het leven voor staat, en in zekere zin zijn alle prestaties die iemand levert antwoorden op die onuitgesproken vraag die al in de jeugd wordt gehoord, zodra een kind zichzelf als anders en los van alle anderen ziet. Niet iedereen heeft evenveel vrijheid bij het scheppen van het opus van het zelf, maar ieder kind dat weet waar het woont, wie zijn ouders zijn, wie van hem houdt, wie niet, en dergelijke, heeft in elk geval een basaal besef van ‘Wie ben ik?’

De ontdekking van John Williams, op negenjarige leeftijd, dat hij iemand anders was – niet de zoon van zijn vader, niet een Williams en niet zo verwant aan zijn zusje George Rae als hij dacht – zette zijn wereld op zijn kop. Het verhaal over wie hij was – zoals hij het zichzelf aldoor had voorgehouden – was eigenlijk het verhaal van een andere jongen, die op hem leek, maar die hij niet was. Hij ging verkleed als John Williams door het leven, en de volwassenen in zijn familie – zijn moeder, stiefvader en grootouders – hadden ermee

ingestemd hem aldus aan iedereen te presenteren, ook aan hemzelf. Er is nauwelijks een overtuigender les voor een toekomstig schrijver voor te stellen over de kracht die woorden hebben om mensen iets te laten geloven.

Ondertussen werd de vraag ‘Wie ben ik?’ opnieuw gesteld toen hij aan de adolescentie begon, een periode waarin jonge mensen verschillende gedaanten van zichzelf aan de wereld tonen om te zien hoe erop wordt gereageerd. Door zijn recente ontdekking was hij gevoeliger dan de meeste mensen bij het kiezen van een wezenlijk nieuw voorkomen, dat moest compenseren dat hij was beetgenomen, dat anderen de indruk moest geven dat hij tot iets in staat was en alles onder controle had. In het ideale geval moest het ook aansluiten bij zijn liefde voor boeken en verhalen, en zijn fascinatie voor de heroïek van vliegeniers en pioniers.

Op een middag, toen hij dertien was, in het voorjaar van 1936, zag hij een dergelijk karakter – een personage – in de bioscoop in Wichita Falls. Het was een betoverende ervaring voor hem.

Een tante had hem uitgenodigd om met een vriend naar de film *A Tale of Two Cities* te gaan, met Ronald Colman als Sidney Carton in de hoofdrol. Voordat ze een kaartje kochten, stopten ze om te lunchen, en de jongens bestelden een glas koude karnemelk, waarna ze met drinken wachtten tot de dame die hen begeleidde zich verontschuldigde omdat ze even naar het toilet moest. Toen de kust eenmaal veilig was, haalde John een hoestdrankflesje tevoorschijn, gevuld met whiskey – ongetwijfeld uit de voorraadkast van zijn stiefvader – en schonk heel sociaal de helft van de inhoud in het glas van zijn vriend en de rest in het zijne. Tegen de tijd dat zijn tante opgefrist terugkeerde, veegden de jongens grijnzend de karnemelk van hun bovenlip.¹

Voor een stel puberjongens was het een goede grap. En de met alcohol aangelengde karnemelk bezorgde Williams de eerste echte roes van sterkedrank in het openbaar, los van de verhoogde op-

winding van het bekijken van een schitterende Hollywoodversie van de negentiende-eeuwse roman van Dickens. Meestal werden er 's middags westerns getoond; het publiek verheugde zich over de cowboyhelden op het scherm en hun koele 'geweld zonder woede', zoals Williams het later noemde.² Maar Ronald Colmans spel greep hem aan op een manier zoals geen enkele pistoolheld dat ooit had gedaan.³

In *A Tale of Two Cities* is Sidney Carton een achttiende-eeuwse Engelse advocaat die zijn talent met drank en zelfmedelijden vergooit. Maar dan neemt hij de zaak op zich van de Franse aristocraat Charles Darnay, die wordt gearresteerd op beschuldiging van spionage voor de Fransen. Tijdens het proces ontmoet Carton de geliefde van Darnay, Lucie Manette. Carton wordt verliefd op haar en zou graag een betere man willen zijn, iemand die een vrouw zoals zij waard is. De ironie wil dat Carton en Darnay zoveel op elkaar lijken dat ze wel broers kunnen zijn, een toespeling op het soort mens dat Carton ook had kunnen zijn. In het belang van Lucie houdt hij een briljant pleidooi voor Darnay en slaagt erin hem niet schuldig te laten verklaren, waarna Darnay en Lucie trouwen en naar Parijs terugkeren.

Maar enige tijd later wordt Darnay opnieuw gearresteerd, ditmaal belandt hij in het net van de Rode Terreur en wordt hij tot de dood veroordeeld. Carton ziet een kans om te boeten voor zijn mislukte leven en ervoor te zorgen dat hij in de herinnering van Lucie eervol zal voortleven. Omdat ze op elkaar lijken, neemt hij met een truc de plaats van Darnay op de guillotine in.

Terwijl hij aan de voet van de guillotine wacht tot zijn naam wordt omgeroepen – een onschuldige man die zijn leven voor een ander opoffert – heeft de voormalige cynicus Carton vrede met zichzelf. 'Wat ik doe, is veel, veel beter dan ik ooit heb gedaan; het voelt veel, veel rustiger om te gaan dan ik ooit heb geweten.' Als hij de trap op loopt, komt boven de daken van Parijs het hemelgewelf in beeld, om zijn verlossing te onderstrepen.⁴

Williams was er diep van onder de indruk – hij meende dat hij een parabel had gezien met een alleen op hem gerichte boodschap. Want hoewel *A Tale of Two Cities* aan de ene kant een verhaal is over onrechtvaardigheid, onderdrukking en de Christusachtige opoffering van de ene man voor de ander, is het ook een fabel over twee identiteiten, het verhaal van de prins en de pauper.

Carton en Darnay zijn twee wederhelften, donker en licht. De ene belichaamt de verloren gegane mogelijkheden en de pech; de andere is zijn tegenhanger, die de goedheid, rechtschapenheid en het succes vertegenwoordigt. Ronald Colman verbeeldde het personage Carton met een combinatie van charme, sexappeal en kwetsbaarheid. Op het hartzeer reageert hij onverschillig met een zwierig tikje tegen zijn hoed. Innerlijk lijdt hij, maar uiterlijk komt hij over als een galante heer, een tikje gestoord, de dichter met een bokkenpoot. Maar door het zwaarste lot waardig te dragen, verandert hij tegenwoord in een morele overwinning.

Dat was een boodschap, een houding, die Williams, een vrij kleine jongen die voelde dat hij anders was dan de anderen, ter harte kon nemen. Misschien was het mogelijk dat je, als je het echt wilde, degene kon zijn die je wilde zijn. Door diegene op te voeren en het ondanks de scepsis van anderen vol te houden, zou je iets nieuws kunnen uitvinden: jij, de held van je eigen leven.

Een week later vroeg zijn docent in de tweede klas van het Reagan Junior High, een zekere juffrouw Annie Laurie Smith, haar leerlingen om een opstel over een zelfgekozen onderwerp te schrijven. John Ed stortte zich op het optreden van Colman als zijn onderwerp. Juffrouw Smith, hoofd van de sectie Engels, was zijn favoriete docent en hij deed zijn uiterste best om indruk op haar te maken.

Een paar dagen later hoorde hij verlegen en trots aan hoe zij zijn opstel luidop aan de klas voorlas. Ze eindigde met de opmerking dat zijn analyse van Colman als Sidney Carton ‘het werk van een student aan de universiteit’ was.⁵ Ze prees het niet alleen, maar eerde

het door het in haar speciale, voor uitmuntend werk gereserveerde vitrine in de gang op te hangen.

Dat moment vergat hij nooit. 'Het was een van de eerste complimenten die ik kreeg voor iets wat ik had gedaan.' In een enkele dag was hij van een gewoon naar 'een bijzonder iemand onder ons' gepromoveerd.⁶

Door de verhuizing naar de stad, vanwege de nieuwe baan van zijn stiefvader bij het postkantoor, kon John Ed naar de Wichita Falls Senior High School. Terwijl de complimenten van juffrouw Smith nog in zijn oren nagalmden, begon hij in 1936 aan zijn eerste jaar.

Vanaf dat moment ging hij ervan uit dat hij 'met een serieus oogmerk' schreef. Hij sloot zich aan bij de schoolkrant en legde gedichten voor aan het literaire tijdschrift, omdat schrijven 'iets was wat ik kon en waar ik enig vertrouwen in had'.⁷ Van de school en de openbare bibliotheek leende hij talloze boeken van Willa Cather, John Steinbeck en William Faulkner, en ondertussen was Thomas Wolfe zijn favoriete schrijver geworden. Door het lezen van *Look Homeward Angel* kwam hij in aanraking met de reis van de kunstenaar-held, de jonge Eugene Gant, die omstandigheden te boven kwam die in veel opzichten op die van Williams zelf leken. Het was bijna een 'religieuze ervaring' om te beseffen dat zijn opvoeding hem niet ongeschikt maakte om schrijver te worden, wat volgens hem een romantisch leven zou zijn.⁸

Hij stortte zich zelfs zo enthousiast op de schoolbibliotheek dat de *Wichita Times Record* een artikel wijdde aan de scholier, de 'dichter-criticus' die 'vier à vijf romans, gedichtenbundels of biografieën per week las'. De verslaggever liet Williams poseren naast stapels boeken op een tafel en contrasteerde zijn lengte met zijn honger naar boeken. 'U, de lezer, bent het slachtoffer van een optische illusie. Deze boeken groeien John Ed Williams niet boven het hoofd. Hij heeft ze allemaal gelezen, en nog veel meer.' De bibliothecaresse van de middelbare school, die trots over Williams sprak, alsof hij

haar protegé was, bevestigde dat hij ‘de meest serieuze en constante lezer van alle leerlingen was. Geen enkele andere leerling komt in aantal gelezen boeken ook maar bij hem in de buurt.’⁹

Het visuele grapje op de krantenfoto over zijn lengte was ten koste van hem gemaakt. Vergeefs wachtte hij op de groeispuurt die tieners meestal krijgen. Hij zou geen ‘lange, slanke jongen’ worden, zoals Eugene Gant van Wolfe. Hij kwam uit op ongeveer een meter vijfenzestig en had een halsstarrig jongensachtig postuur dat ook met oefeningen niet forser wilde worden. Zich ervan bewust dat grote mannen een soort ingebouwd respect krijgen waarover anderen niet kunnen beschikken, probeerde hij in plaats daarvan zijn voorkomen en mannelijkheid op te krikken.¹⁰

Hij was erg bezig met zijn uiterlijk en legde zijn kleren als ensemble klaar, een gewoonte waarmee hij nooit is gestopt. Zijn filmheld Ronald Colman bleef in films verschijnen, in bewerkingen van James Hiltons roman *Verloren Paradijs* en Anthony Hopes *De gevangene van Zenda*. Wat zou het goed zijn om Colmans distinctie en goed gedoseerde gevoelens te hebben zoals ze in die films werden geportretteerd! In de borstzak van zijn colbert stopte hij een opgevouwen zakdoek. Hij liet zijn haar groeien als dat van Eugene Gant, kamde het elke ochtend zorgvuldig voor de spiegel. Om over zijn stotteren heen te komen, gaf hij zich op voor toneelcursussen, waar hij leerde voordragen en zijn stem leerde te gebruiken met een vanuit zijn borst komende bariton. Hij merkte dat hij een goede toneelspeler was en schreef een ‘denkbeeldige schets van Abraham Lincoln die op een lastige middag in het Witte Huis zit te piekeren’, die hij op school opvoerde. Dat hij een oorspronkelijk stuk schrijft en uitvoert, alleen, ten overstaan van alle leerlingen, met een valse baard en maar liefst dertig centimeter kleiner dan zijn personage, wijst op zijn wilskracht, waarbij hij er steeds van uitging dat hij, omdat hij getalenteerd was, alle recht had om hun aandacht te vragen.

In het jaarboek van de middelbare school, de *Coyote*, somde hij de twee dingen op waarvan hij hield, ten eerste ‘van mijzelf’ en,

zoals een byroniaanse jongeman paste, van de kleur 'zwart'. (Op een middag maakte hij thuis zijn .22-geweer schoon en schoot zich daarbij in de schouder, waarna hij met een ambulance naar het ziekenhuis werd gebracht. Na die gebeurtenis kuierde hij door het centrum van de stad, terwijl hij elegant een sigaret rookte, met zijn andere arm in een mitella. Wie kon er nog aan twijfelen dat hij gek, slecht en gevaarlijk om te kennen was?)¹¹

Uiteraard stak seks zijn bombastische kop op. In boekhandel Lovelace in Ninth Street, waar hij na school werkte, leende een oudere jongen, T.G. Willis, chef van de afdeling postzegel verzamelen, een gecensureerde uitgave van *Lady Chatterley's minnaar* van D.H. Lawrence aan hem uit, voor Amerikaanse lezers van 'fuck', 'orgasm' en 'penis' ontdaan. Maar het was nog altijd leerzaam: 'En hij haalde de bladeren uit haar kapsel, terwijl hij haar vochtige haren kuste, en de bloemen van haar borsten, en haar borsten kuste, en haar navel kuste, en haar schaamhaar kuste, waar hij de bloemen tussen stak.'

Voor het ruigere werk waren er de tijdschriften in de drugstore, zoals *Spicy Adventure*, *Spicy Mystery*, of *Spicy Detective*, waarvan hij soms een exemplaar op weg naar huis oppikte. In *Spicy Detective* stond een stripverhaal waarin 'Sally the Sleuth' voorkwam, een non-conformistische misdaadbestrijder. Het stripverhaal draaide erom dat ze al na een paar plaatjes in het verhaal uit de kleren ging. In een van de afleveringen knoopten de slechteriken haar polsen aan een stoelleuning; op een slipje na had ze niets aan, en ze sloegen haar met een zweep.

In zijn laatste schooljaar had hij onder zijn klasgenoten de reputatie van een hoogstaande geest. Hij was eindredacteur van de schoolkrant, en het voorgaande jaar was hij bij de dichtwedstrijd van de staat op de eerste plaats beland. In plaats van vier, deed hij er drie jaar over om zijn diploma te halen. 'Gegroet en vaarwel!' schreef hij in een artikel in het jaarboek van 1939. 'We verbeuzelen wat tijd in een poel van dwaasheid en verwaandheid en behalen vervolgens ons middelbareschooldiploma.'

‘Ha, ha!’ lachte hij toen hem dat vele jaren later werd voorgelezen, ‘Ik was me er toen wel eentje!’¹²

In augustus schreef hij zich in bij het Hardin Junior College. Hij was nu een jongeman en een student aan de hogeschool, die volledig het uiterlijk van een artiest aannam, met een geknoopte sjaal boven zijn overhemd – de outfit die de ontredderde boeren en werkeloze zakenlieden op de straathoeken van Wichita Falls deed denken dat de jongere generatie voorgoed verloren was.

Ondanks de moeilijke tijden, bood het Hardin Junior College studenten een uitgebreid palet aan academische keuzes. Maar Williams voedde zijn verbeelding en ambities voor zijn loopbaan voornamelijk met het rijke aanbod aan clubs en activiteiten die buiten het studieprogramma vielen. Aan het einde van zijn eerste semester zakte hij voor het eerstejaarsexamen Engels. Als excuus voerde hij aan: ‘Het meeste van wat we bestudeerden had ik al gelezen. En veel ervan al op de middelbare school.’¹³

Hij stak zijn energie liever in dingen waarmee hij zijn talent kon tonen en aan zijn imago schaaftte. Zo ging hij bijvoorbeeld op schermen. Hij schreef zich in bij elke organisatie die zich aan zelfexpressie wijdde: de literaire vereniging, de studentenraad, de studentenkrant en de toneelgroep Blue Curtain. Hij sloot vriendschap met twee studenten die serieus overwogen acteur te worden, Marjorie Coleman en Jack Newsom. Op Thanksgiving voerden ze op KWFT, een nieuwe radiozender in Wichita Falls, samen een oorspronkelijk hoorspel op, *Dr. Cooper Speaking*. Het script, door John Williams, zoals altijd de anglofiel, ging over een Engels hoofd van de school in tweestrijd. Het ging goed, en nadien zei hij: ‘Ik schreef elke week een halfuur durend hoorspel, speelde zelf een rol en schakelde voor de overige rollen plaatselijke acteurs in.’¹⁴ George Rae, zijn halfzus en tiener nu, koesterde zich in de nagloed van de prominente aanwezigheid van haar broer in de plaatselijke kunstscene. Ze vertelde haar vrienden op de middelbare school dat ze ook van plan was om te gaan acteren

en begon aan een vriendschappelijke rivaliteit met haar broer die hun hele leven zou duren.

Maar bij aanvang van september 1939 schreef hij zich niet opnieuw in bij het Hardin. Dat was vanwege het geld, zei hij – hij kon het zich niet veroorloven, wat vreemd was, want hij had een deeltijdbaan in een boekhandel; en zijn stiefvader George was een ambtenaar die, volgens de volkstelling van 1940, een van de beter betaalde medewerkers aan Broad Street was.

Aan de andere kant zei Williams later dat te veel mensen die hij in Wichita Falls kende met geld bezig waren. Het was ‘zonder meer alomtegenwoordig... Ze waren zich bewust van het gebrek aan geld en het bezit van geld... Een soort bewustzijn van het bestáán van geld dat iets met identiteit te maken leek te hebben.’¹⁵ Wellicht bleven sommige van zijn medestudenten ondanks zijn – met eigen geld betaalde – kleren en zijn verdiensten op school in gedachten houden dat hij de zoon van een conciërge van een postkantoor was.

Hoe dan ook, hij besteedde wat het herfstsemester van zijn tweede jaar aan het Hardin had moeten zijn als hij de opleiding niet had verlaten, aan de voorbereiding van de openbare opvoering van een toneelstuk – Thornton Wilders *Onze stad*, in 1938 de winnaar van de Pulitzer Prize voor drama. Met zijn vriend Jack Newsom als mederegisser hielden de beide jongemannen open audities; en John haalde vierentwintig leden van de Eerste Presbyteriaanse Kerk, waartoe zijn familie behoorde, over om de mensen uit de stad te spelen. Voor de rol van Emily Webb, de vrouwelijke hoofdrol, kozen ze hun vriendin Marjorie Coleman, die in een zomerproductie van een repertoiregezelschap in het noordelijke deel van New York had gespeeld.¹⁶

Onze stad was zo vernieuwend voor zijn tijd dat de *Wichita Daily Times* zo vriendelijk was de lezers voor te bereiden op wat ze konden verwachten. ‘In plaats van dat bij aanvang van de show het gordijn omhooggaat, zal er een toneelmeester zijn – in deze regie Jack Newsom. De toneelmeester begint door het publiek te laten ken-

nismaken met Grovers Corners, New Hampshire, dat zich op het toneel achter hem bevindt. Dan komt de plaatselijke bevolking in de ochtendlucht in beweging en gaat het toneelstuk van start.’ Omdat het ‘hele toneelstuk zo ontwapenend eenvoudig is’, zouden er geen decors zijn en zouden de acteurs de rekwisieten verbeelden. Alleen de verbeelding van het publiek was nodig, garandeerde de krant.¹⁷

De productie in het Wichita Memorial Auditorium werd niet gerecenseerd – niet ongebruikelijk voor amateurtoneel. Maar tien jaar later herinnerde de *Wichita Daily Times* in de rubriek ‘Achteromkijken’ zich dat de uitvoering in de geschiedenis van de stad een gedenkwaardige gebeurtenis was.

Drie weken na *Onze stad* organiseerde Williams in de Eerste Presbyteriaanse Kerk een Bijbels spektakelstuk waarin hij met zijn diepe, zoetgevooidse, het heiligdom vullende stem de geboorte van Jezus navertelde.

Voor een jongeman van negentien was hij aan een vlotte start in de kunst begonnen. Hij meende zijn toekomst al voor zich te zien, al waren de Amerikanen in het voorjaar van 1941 weinig optimistisch gestemd. Conservatieven in het congres hadden Roosevelt's New Deal onder vele wetten bedolven; de krantenkoppen verkondigden de oorlog in Europa; en in het noorden van Texas was maar de helft van het jaargemiddelde aan regen gevallen. Instortende landbouwprijzen zouden voor nog een financiële schok zorgen en de banenmarkt verder onder druk zetten. Maar voor de jonge Williams – ontluikend acteur, schrijver, dichter; hij wist nog niet goed wat het zou worden – stonden de sterren in elk geval op één lijn. Hij had een idee van wat hem te doen stond.

Wat hij las, hield ook gelijke tred met zijn ambities. Sinds de tijd dat hij van sensatiebladen over dappere vliegeniers genoot, had hij een stap vooruitgezet, naar het tijdschrift *Liberty* en de *Saturday Evening Post*, er nu op gespist wat het ene verhaal beter maakte dan het andere. Hij ontdekte ook de ‘kleine bladen’, zoals ze nog steeds worden genoemd, zoals de *Partisan Review*, waarin schrijvers over

het schrijverschap spraken en de boekbesprekingen hem aanraadden wat te lezen. Zijn favoriete schrijver was niet langer Thomas Wolfe; nu was hij op Conrad Aiken gestuit. Door Aiken maakte hij kennis met de psychologische roman, die naar Proust leidde, al beschouwde hij het kiezen van boeken nooit als een 'bewust proces... Het was niet iets waar ik mijn best voor moest doen. Het leek wel oplichterij, zo leuk was het.' Hij bezocht de openbare bibliotheek en kocht met korting bij boekhandel Lovelace, terwijl hij alles las waar hij zin in had. 'En ik denk dat ze uiteindelijk, toen ik het zogenaamde "serieuze werk" ging lezen (...) veel authentiekter werden dan wanneer ik eropaf was gegaan in de veronderstelling dat ze ontzettend goed waren. Dan begin je ze als grote roman te lezen, in plaats van dat je ze als boek ervaart. En pas als je het ervaart, heeft het zin om een boek te lezen.'¹⁸

Maar in het voorjaar van 1941 was zijn zus George Rae aan de etenstafel in Broad Street waarschijnlijk de enige die zich voor het praten over boeken interesseerde. (Later zou ze trouwen met mannen die schrijvers waren.) Hun moeder Amelia, die op de middelbare school maar tot de tweede klas was gekomen, luisterde naar hun gesprekken; net als opa Walker, een boer die weduwnaar was en was teruggevallen op de goedgunstigheid van zijn dochter en schoonzoon. En George natuurlijk, vermoeid na tien uur lang schoonmaken van het postkantoor.

Het is interessant om te speculeren over wat George Williams dacht, terwijl zijn stiefzoon uitweidde over de volgende spectaculaire show waarbij hij betrokken was. George had zich afgewend van zijn bankierende familie en alles waarvoor dat geslacht stond. Hoe keek hij aan tegen de ietwat losbandige kleding van John Ed en zijn praatjes over gedichten, romans en zijn acterende vrienden? Net als de met toneelaspiraties behepte tiener in het korte verhaal van Willa Cather 'Paul's Case', had zijn stiefzoon 'hoge, krappe schouders en een smalle borstkas' en grote, blauwe ogen, waarvan hij 'op een bewuste, theatrale wijze' gebruikmaakte. George, een korte en dikke

man met een door jarenlange arbeid breed geworden rug, zou die jongen van Amelia weleens als iemand kunnen hebben zien die zich minder met het schminken voor het toneel en het aannemen van een opvallende artistieke houding moest bezighouden, en meer met het vinden van een vaste baan. De meeste mensen die John Williams als volwassene kenden, konden zich niet herinneren dat hij ooit over zijn stiefvader sprak, wat er misschien op wees dat de relatie onaangenaam was.

Dus was het nu onenigheid thuis of gewoon een natuurlijk verlangen om het gehucht te verlaten dat Williams er in de lente van 1941 toe bracht zijn eigen weg te gaan? Wat hem eigenlijk aantrok, was de radio. De landelijke radio was het koninkrijk van de lucht geworden, met rechtstreeks uitgezonden hoorspelen, symfonieconcerten, nieuwscommentaar en ooggetuigenverslagen door correspondenten in Europa, zoals Edward R. Murrow, Eric Sevareid en William L. Shirer, die later *Opkomst en ondergang van het Derde Rijk* schreef. De radio was zo populair dat de afstemschaal vol overlappende programma's zat, waardoor wilde kakofonieën van stemmen en krijsende muziek ontstonden. Om de radiogolven te ontwarren, wisselden in maart 1941, in opdracht van de federale overheid, meer dan zevenhonderd radiozenders van frequentie.

De stem en timing van Williams waren ideaal voor het medium, en hij had al getoond tot de verbeelding sprekende hoorspelen te kunnen schrijven. In april verscheen hij voor de laatste keer op het podium, in de productie van de Wichita Players van Ibsens *Pijlers van de samenleving*, en toen was hij vertrokken, om zich met zijn stem te scharen onder degenen die de strijd om een gehoor aangingen en pas na de Tweede Wereldoorlog weer naar Wichita Falls terug te keren.

In de zomer van 1941 raakten de luisteraars van de zender KRRV, 'De stem van de Red River Valley' in Sherman, Texas, gewend aan het horen van een nieuwe omroeper – 'Jon Williams', de omroepnaam van John Ed Williams.

Het format van KRRV was volks, maar beslist fatsoenlijk. De medewerkers, op Williams na allemaal vrouwen, deden hun best om de radio tot een verheffend instrument voor het gezin te maken. Op zondagen hielp hij met de voorbereiding van live-uitzendingen vanuit kerken in de omgeving, en tijdens de dienst bleef hij er, om na afloop apparatuur op te ruimen. Door de week had hij onder meer als taak plaatselijke politici en vertegenwoordigers van de bevolking te interviewen die een paar nuttige dingen aan de luisteraars van KRRV wilden vertellen, over van alles, van godsdienstvrijheid tot de verkoop van taarten voor de brandweer. Dat najaar, tijdens de oogst, vanuit een uitzendstalletje op de jaarmarkt, naast de tafeluuruitstalling, hield hij voorbijgangers staande en vroeg naar hun mening over het vee en naar tips over hoe je in de keuken meer kon doen met minder geld. Op de achtergrond konden de luisteraars het gejoel en gefluit van tribunes horen die vol zaten met veefokkers en boeren die op een gemaaid weiland teams bestaand uit enkel donkere mannen American football zagen spelen. Op een uitzenddag van KRRV was voor het zelfgeschreven toneel van Williams geen plaats.

Maar in Denton, Texas, even ten noorden van Dallas, kon Harwell V. 'Shep' Shepard, de eigenaar van KDNT, wel wat hulp gebruiken.

Shepard was tweeëndertig, geboren en getogen in Denton, waar zijn vader een compagnon van 'McGill en Shepard Meubels en Begravenissen' was. De gezinnen waren zo hard door de Depressie geraakt dat ze begravenissen met kippen betaalden. Om zijn vader meer tijd te geven om meubels te maken en te verkopen, was Shepard met zijn studie gestopt en was hij als begravenisondernemer tot de zaak toegetreden.

Maar het maken van radio-uitzendingen leek hem winstgeven-der, want Dallas was al met een radiozender met weinig vermogen te bereiken. Met een geleende investering van zesduizend dollar legde hij in de arbeiderswoning naast zijn huis op Ross Street 400 eigenhandig de installatie aan. Erboven richtten plaatselijke arbei-

ders die gewend waren boortorens te bouwen een vijftig meter hoge uitzendmast op. De eerste keer viel hij om, maar op 1 juni 1938 zond KDNT-AM voor het eerst live uit. Om de rekeningen te kunnen betalen, besteedde Shepard een deel van de dag aan het bezoeken van adverteerders, in een Plymouth uit 1932, met op de deuren gouden bliksemschichten die van de naam van de zender afspatten. Zijn vrouw 'Red' deed de boekhouding.¹⁹

Toen Williams arriveerde voor een sollicitatiegesprek voor de functie van verslaggever, probeerde Shepard indruk te maken met het nieuwe United Press International Telextoestel dat in een hoek van de studio stond te ratelen en genoeg nieuws aanleverde om de hele dag drie minuten durende nieuwsberichten uit te zenden. Williams was geïmponeerd en wilde de baan. Maar Shepard had ook iemand nodig die teksten voor advertenties kon schrijven, voor winkeliers die zendtijd wilden kopen. Als Williams daar belangstelling voor had – op commissiebasis – dan hadden ze een deal.

Een week later was 'Jon Williams' de nieuwe omroeper en het manujse-van-alles van de zender. Naast het maken van verslagen, lezen van het nieuws en schrijven van reclameteksten, draaide hij plaatjes, bemande de telefoon en noteerde voor het logboek van de zender de waarden van de instrumenten, zoals de wet dat voorschreef. Op zaterdagavonden arriveerde hij vroeg om hooibalen in de studio neer te leggen, zoals bij een schuurfeest, omdat er al gauw western-swingorkesten in de studio kwamen, gereed om tot diep in de Texaanse nacht voor de luisteraars van KDNT te zingen en oubollige grapjes te vertellen.

Toch bood de baan onverwacht iets extra's. In de begindagen van het onderwijs op afstand werden de lessen over het produceren van radio-uitzendingen als een goede voorbereiding gezien voor leraren in opleiding aan het North Texas State College, ten zuidwesten van Dallas in de plaats Granbury. Uit een satellietstudio op de campus kreeg Shepard een gratis, door leerlingen geschreven lesprogramma

van een uur. Ook zond hij de populaire ‘Zaterdagavond Variété Show’ van de school uit, live vanuit de aula.

Ogenschijnlijk maakte Williams de twee uur durende rit naar Granbury om zakelijke redenen. Maar in de verre omtrek was er geen betere plek te vinden om wat rond te hangen en slimme meisjes te ontmoeten. Meer dan negentig procent van de studenten was vrouwelijk. Tijdens een van zijn bezoeken om toezicht te houden op de uitzending van de variétéshow, ontmoette hij Alyeene Rosida Bryan, een derdejaars met muziek en toneel als hoofdvak.

Haar vader was een houtvervoerder in Granbury, haar moeder huisvrouw. Haar Mexicaans-Ierse trekken deden enigszins exotisch aan – donkere ogen en stevige, tot op haar schouders vallende krullen. Ze acteerde, zong en trad op als solist, bij recitals en op trouwerijen. Net als John was ze de eindredacteur van de schoolkrant van haar middelbare school geweest en schreef ze gedichten, die ze hem liet zien, in de wetenschap dat hij prijzen voor de zijne had gewonnen. Naar verluidt was ze enigszins melodramatisch, maar ze handelde volgens een zuidelijke gedragslijn die voor het betere soort jongedames gebruikelijk was. Wanneer John haar niet duidelijk genoeg had aangekondigd dat hij zou komen, liet ze via haar kamergenoot weten dat ze die avond ‘niet ontving’ – zou hij een andere keer langs kunnen komen?²⁰

Zes maanden na hun eerste afspraak, op paaszondag 5 april 1942, traden ze in de methodistenkerk van Granbury in het huwelijk. Beide families deden hun uiterste best om ervoor te zorgen dat het een fraaie ceremonie werd. Het kerkaltaar was aan weerszijden met in grote manden staande irissen en siringen versierd. Jack Newsom uit Wichita Falls was Williams getuige. In overeenstemming met de ingetogen stemming na de deelname van de Verenigde Staten aan de oorlog met Duitsland en Japan, droeg de bruid in plaats van een bruidsjurk een middagjurk met tafzijde, en had ze een witte Bijbel bij zich. Haar vriendinnen in de kerkbanken droegen een badge van het vrijgezellenfeest: een roze hart waar een lucifer [*match*] doorheen

was geprikt, met de woorden: ‘Het is een goed paar [*It's a match*] – Alyeene en Jon, 5 april.’²¹

Williams had niet alleen zijn naam veranderd, hij had ook zijn opleiding opgepoetst. Volgens de plaatselijke krant, de *Hood County Tablet*, had hij aan de University of New Mexico een bachelordiploma behaald en was hij ‘in Chicago bezig geweest met een master’.²² Later werd deze kwalificatie in de campuskrant van de North Texas State gerectificeerd in: ‘heeft aan de University of New Mexico gestudeerd’. Hoe dan ook, hij wilde een goed verhaal niet door de feiten laten verstoren.